

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. Żurawia 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefon dyżurny: 21-34-34
Telex: 816-436

BS/55/23/90

POLITYKA ROLNA I RYNEK ŻYWNOŚCIOWY W OPINII SPOŁECZNEJ

Komunikat z badań

Warszawa, marzec 1990 r.

W styczniowym badaniu opinii społecznej na temat polityki gospodarczej rządu powszechnie postulowano interwencjonizm państwowy i preferowanie rolnictwa jako metody stwarzającej szansę na wyjście kraju z kryzysu. Polityka rolna rządu budziła zastrzeżenia znacznej części społeczeństwa, a zwłaszcza rolników indywidualnych¹.

W kolejnym sondażu "Aktualne problemy i wydarzenia" (2)² skoncentrowano się na następujących sprawach: opłacalności produkcji rolnej, potrzebie pomocy państwa dla rolnictwa, zasadności protestów rolników indywidualnych przeciw prowadzonej polityce ekonomicznej rządu, możliwości stabilizacji cen żywności i wpływie realizowanego programu gospodarczego na zaopatrzenie rynku w artykuły spożywcze.

Upowszechnia się przekonanie o nierentowności produkcji rolniczej. We wrześniu '89, a więc kilka tygodni po wprowadzeniu rynkowego systemu ustalania cen artykułów spożywczych, prawie równie często uważano, że ceny skupu produktów rolnych są opłacalne (40,1%), co i nieopłacalne (39,6%). W styczniu proporcje się zmieniły: 60,6% ogółu badanych podzieliło opinię o małej rentowności produkcji rolnej, a 18,7% nie zgadzało się z tym. W lutym utrzymała się ta tendencja: 56,2% oceniało ceny skupu negatywnie, a tylko 22,0% pozytywnie (tab.1 aneksu). A zatem w okresie wrzesień '89 - luty '90 poglądy na temat opłacalności produkcji rolnej zmieniły się istotnie: o 16,6% zwiększyła się liczba przekonanych o jej nierentowności i prawie o tyle samo (18,1%) zmniejszyła się grupa mających przeciwne zdanie. Tendencja ta występuje we wszystkich grupach społecznych, a zwłaszcza wśród rolników indywidualnych. W grupie tej odsetek negatywnie oceniających ceny skupu wzrósł o 29,3 (z 67,0 do 96,3).

¹ Zob. "Wieś i problemy rolnictwa w opinii społecznej". Komunikat z badań CBOS, styczeń 1990 r.

² Badanie przeprowadzono w dniach 16-19 lutego 1990 r. na 1498-osobowej reprezentatywnej, ogólnopolskiej próbie udziałowej dorosłej ludności, w tym rolników indywidualnych.

Należy zaznaczyć, iż opinie rolników w tej sprawie nie zależą od wielkości posiadanego gospodarstwa rolnego. Tak samo często mówili o niedochodowości produkcji rolnej właściciele małych gospodarstw (do 5 hektarów), jak i dużych (powyżej 10 hektarów).

Nadal utrzymuje się opinia o potrzebie interwencjonizmu państwowego. W styczniu br. powszechnie (81,5%) podzielano pogląd, że należy postawić na rolnictwo i inwestować w nie. W lutym zdecydowana większość respondentów (74,2% ogółu i prawie wszyscy rolnicy indywidualni - 93,3%) zgodziła się z twierdzeniem: *wieś i rolnictwo wymaga rzeczywiście większego wsparcia ze strony państwa*. Jedynie zdaniem 20,6% respondentów, *wieś i rolnictwo same powinny sobie poradzić*. Takie stanowisko relatywnie najczęściej zajmowali mieszkańcy miast (28,9%; tab.2 aneksu).

W społeczeństwie zauważa się nastawienia prochłopskie. Świadczy o tym fakt, że większość badanych (58,3%) uznała protesty rolników przeciwko programowi Balcerowicza za uzasadnione, a tylko 17,7% było przeciwnego zdania (tab.3 aneksu). Niemal powszechnie są one akceptowane przez producentów żywności (85,3%), trochę rzadziej przez mieszkańców wsi (76,4%), zdecydowanie rzadziej przez mieszkańców miast (47,0%) oraz członków "Solidarności" (43,6%). Ankietowani protesty te motywowali przede wszystkim brakiem poparcia wsi i rolnictwa ze strony państwa (52,2% ogółu i 80,5% rolników) lub zbyt niskimi cenami skupu produktów rolnych (odpowiednio: 45,1 i 82,9%).

Zróżnicowane są opinie na temat wpływu programu Balcerowicza na wyżywienie narodu. Zdaniem zdecydowanej większości badanych (70,7% ogółu i 80,9% członków "Solidarności"), jego realizacja przyczyni się do poprawy sytuacji na rynku artykułów spożywczych - chyba jednak głównie wskutek obniżenia się popytu, gdyż znaczna część respondentów (49,0% ogółu badanych i 36,6% - rolników) nie przewiduje wzrostu produkcji żywności w związku z wdrażaniem tego planu (tab.4 aneksu).

Prawie połowa respondentów (45,7%) spodziewa się stabilizacji cen żywności w ciągu najbliższych kilku tygodni. Wyraźnie rzadziej liczą się z ich wzrostem (26,7%) bądź obniżką (26,5%).

Sytuacja w kraju zniechęca do działania połowę badanych rolników (50,6% wobec 46,5% ogółu badanych), aktywizuje natomiast tylko 29,3% (wobec 40,7% pracujących w gospodarce uspołecznionej).

Rolnicy rzadziej (31,1%) niż ogół badanych (38,6%) popierają program stabilizacji gospodarki, rzadziej też (55,4 wobec 63,7%) wierzą, aby stwarzał on szansę wyjścia z kryzysu. W porównaniu ze styczniem, w lutym o 6 zmniejszył się odsetek producentów żywności akceptujących plan Balcerowicza. Częściej proponują oni jego realizację, ale bardziej rozłożoną w czasie (27,0%) bądź skierowanie go do ponownego opracowania (20,2%) niż odrzucenie (10,4%).

Nie odnotowano bezpośredniego związku między stosunkiem do programu stabilizacji a postulowaniem wsparcia rolnictwa. Zarówno w całej zbiorowości, jak i wśród rolników przekonani o potrzebie udzielania takiej pomocy popierają program Balcerowicza równie często, jak twierdzący, że wieś sama powinna sobie poradzić ze swoimi problemami ekonomicznymi. Ciągłe więc polityczne wybory nie pokrywają się z postulatami wynikającymi z interesów grupowych.

ANEKS

Tabela 1

w procentach

Charakterystyka badanych	Odpowiedzi na pytanie: Czy, Pana(i) zdaniem, aktualne ceny skupu produktów rolnych są dla rolników opłacalne?				
	zdecydowanie tak	raczej tak	raczej nie	zdecydowanie nie	trudno powiedzieć
Ogółem	3,7	18,3	31,6	24,6	21,8
<u>Wiek</u>					
Do 29	4,6	14,6	34,5	25,9	20,4
30-39	3,2	20,0	30,9	23,3	22,5
40-59	3,8	19,8	31,6	22,2	22,7
60 i więcej lat	3,2	17,7	29,4	28,7	21,0
<u>Miejsce zamieszkania</u>					
Wieś	0,9	8,4	35,1	46,9	8,7
Miasto	5,4	24,5	29,5	10,8	29,9
<u>Wykształcenie</u>					
Podstawowe	2,8	14,9	29,9	32,6	19,8
Zasadnicze zawodowe	5,2	21,3	30,9	22,2	20,4
Średnie	5,0	20,2	33,8	17,4	23,7
Pomaturalne i wyższe	0,6	21,0	34,4	16,6	27,4
<u>Zatrudnienie</u>					
Gospodarka uspołeczniona	4,2	21,5	34,0	16,1	24,2
Rolnicy indywidualni	0,6	2,4	25,0	71,3	0,6
Niepracujący	3,1	18,1	28,9	25,1	24,7
<u>Ocena własnej sytuacji materialnej</u>					
Zła	7,2	16,8	26,1	24,1	25,8
Raczej zła	4,8	17,0	32,4	24,5	21,3
Przeciętna	2,0	19,7	32,6	24,3	21,4
Raczej dobra	0,0	17,2	37,4	29,3	16,2
Dobra	5,6	22,2	30,6	25,0	16,7
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>					
Należący do:					
- "Solidarności"	6,1	17,5	32,1	19,5	24,8
- związków skupionych w OPZZ	6,9	17,8	31,7	17,8	25,7
Nie należący do żadnych	2,9	18,5	31,2	26,6	20,8

Tabela 2

w procentach

Charakterystyka badanych	Respondenci zgadzający się z poglądem:		
	wieś i rolnictwo rzeczywiście wymagają większego wsparcia ze strony państwa	wieś i rolnictwo same powinny sobie poradzić	mam inne zdanie na ten temat
Ogółem	74,2	20,6	3,3
<u>Wiek</u>			
Do 29	74,8	20,7	3,0
30-39	73,7	20,6	3,7
40-59	75,2	20,0	3,5
60 i więcej lat	73,9	21,3	2,9
<u>Miejsce zamieszkania</u>			
Wieś	89,9	7,1	2,3
Miasto	64,7	28,9	4,0
<u>Wykształcenie</u>			
Podstawowe	78,3	16,4	2,9
Zasadnicze zawodowe	73,5	20,7	4,0
Średnie	72,0	24,2	2,8
Pomaturalne i wyższe	66,5	27,8	5,1
<u>Zatrudnienie</u>			
Gospodarka uspołeczniona	71,6	24,1	3,0
Rolnicy indywidualni	93,3	2,4	4,3
Niepracujący	70,4	23,7	3,1
<u>Ocena własnej sytuacji materialnej</u>			
Zła	67,7	27,1	3,8
Raczej zła	73,9	20,8	3,2
Przeciętna	76,2	18,8	3,6
Raczej dobra	82,8	14,1	1,0
Dobra	72,2	19,4	2,8
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>			
Należący do:			
- "Solidarności"	72,8	22,8	2,8
- związków skupionych w OPZZ	65,3	29,7	2,0
Nie należący do żadnych	75,6	19,1	3,7

Tabela 3

w procentach

Charakterystyka badanych	Odpowiedzi na pytanie: Czy, Pana(i) zdaniem, protesty rolników, producentów żywności przeciwko planowi Balcerowicza są:				
	w pełni uzasadnione	w większości uzasadnione	w większości nieuzasadnione	zupełnie nieuzasadnione	trudno powiedzieć
Ogółem	20,1	38,2	14,2	3,5	23,9
<u>Wiek</u>					
Do 29	14,9	39,8	10,3	4,9	29,8
30-39	19,8	39,1	16,8	2,7	21,5
40-59	20,2	39,0	14,6	4,0	22,2
60 i więcej lat	25,8	33,9	14,2	2,6	23,5
<u>Miejsce zamieszkania</u>					
Wieś	36,2	40,2	6,8	1,4	15,2
Miasto	10,0	37,0	18,8	4,9	29,3
<u>Wykształcenie</u>					
Podstawowe	27,6	35,0	9,9	2,1	25,3
Zasadnicze zawodowe	17,3	39,2	16,0	5,6	21,9
Średnie	13,9	40,3	16,4	4,3	25,2
Pomaturalne i wyższe	12,0	43,7	21,5	3,2	19,6
<u>Zatrudnienie</u>					
Gospodarka uspołeczniona	14,1	40,6	17,4	3,6	24,2
Rolnicy indywidualni	51,2	34,1	2,4	0,6	11,6
Niepracujący	22,6	34,1	12,9	3,5	26,8
<u>Ocena własnej sytuacji materialnej</u>					
Zła	27,5	28,5	9,6	6,2	28,2
Raczej zła	21,5	40,2	11,7	2,4	24,2
Przeciętna	16,2	40,0	17,2	3,5	23,1
Raczej dobra	21,2	42,4	16,2	1,0	19,2
Dobra	16,7	50,0	13,9	2,8	16,7
<u>Przynależność do związków zawodowych</u>					
Należący do:					
- "Solidarności"	13,8	38,8	18,7	3,7	24,0
- związków skupionych w OPZZ	16,8	42,6	16,8	5,9	17,8
Nie należący do żadnych	21,7	37,2	12,9	3,3	24,8

Tabela 4

w procentach

Charakterystyka badanych	Wpływ realizacji programu Balcerowicza na:												
	Przewidywania co do cen żywności w najbliższych tygodniach					ilość produkowanej w kraju żywności					zaopatrzenie rynku w artykuły spożywcze		
	wzrosną	pozosta- ną bez zmian	obni- żą się	szybko popra- wi się	poprawi się, ale po pew- nym cza- sie	niewie- le się zmieni	raczej siej po- gorszy	trudno powie- dzieć	szybko popra- wi się	poprawi się, ale po pew- nym cza- sie	niewie- le się zmieni	raczej siej po- gorszy	trudno powie- dzieć
Ogółem	26,7	45,7	26,5	12,3	36,7	19,6	18,6	12,8	29,2	41,5	14,8	7,5	7,1
Wiek													
Do 29	30,1	47,1	22,5	12,7	34,2	22,1	15,5	15,5	28,6	38,6	16,7	6,1	10,0
30-39	23,5	47,8	28,2	14,9	38,4	18,8	19,3	8,7	33,4	41,8	13,4	7,7	3,7
40-59	24,2	48,3	25,9	10,9	38,8	17,3	20,2	12,9	28,4	42,1	14,9	7,8	6,9
60 i więcej lat	31,0	37,7	29,7	10,6	34,4	21,5	19,0	14,5	25,7	43,1	14,5	8,4	8,4
Miejsce zamieszkania													
Wieś	27,5	43,6	27,9	12,5	33,7	17,0	27,7	9,0	28,3	36,9	16,7	9,9	8,2
Miasto	26,2	47,1	25,7	12,1	38,6	21,1	13,0	15,1	29,8	44,3	13,6	6,0	6,4
Wykształcenie													
Podstawowe	28,5	41,3	28,5	12,6	33,1	16,5	21,8	16,0	26,3	38,8	15,3	8,6	11,0
Zasadnicze zawodowe	23,8	51,9	23,1	12,7	34,9	23,8	17,0	11,7	29,3	40,4	17,6	8,3	4,3
Średnie	25,9	47,1	26,7	12,3	40,8	19,1	16,6	11,1	31,8	44,2	12,9	5,8	5,3
Pomaturalne i wyższe	27,8	46,8	25,3	10,1	44,3	24,7	14,6	6,3	33,5	47,5	11,4	5,7	1,9
Zatrudnienie													
Gospodarka uspołeczniona	24,3	49,0	26,1	13,1	38,1	20,0	16,6	12,2	32,4	41,9	14,8	5,9	5,0
Rolnicy indywidualni	24,4	43,9	29,9	9,8	26,8	19,5	37,2	6,7	23,2	39,0	17,1	11,0	9,8
Niepracujący	30,0	40,1	27,9	9,0	35,4	20,8	17,4	17,4	23,3	44,1	14,2	9,0	9,4
Ocena własnej sytuacji materialnej													
Zła	38,8	41,2	18,6	11,0	27,1	22,7	24,4	14,8	20,6	36,4	18,2	14,4	10,3
Raczej zła	26,9	49,7	22,3	11,9	34,7	20,7	17,5	15,1	25,7	44,0	15,9	6,4	8,0
Przeciętna	23,7	44,7	30,6	11,7	40,6	18,6	17,7	11,4	31,7	42,3	13,7	6,3	5,9
Raczej dobra	12,1	55,6	32,3	16,2	41,4	16,2	16,2	10,1	41,4	40,4	12,1	2,0	4,0
Dobra	25,0	33,3	41,7	27,8	44,4	13,9	8,3	5,6	52,8	41,7	2,8	0,0	2,8
Przynależność do związków zawodowych													
Należący do:													
- "Solidarności"	21,5	45,9	32,1	19,5	39,0	17,5	13,0	11,0	39,8	41,1	11,0	4,1	4,1
- związków skupionych w OPZZ	36,6	40,6	20,8	10,9	32,7	19,8	22,8	13,9	36,6	33,7	17,8	5,9	5,9
Nie należący do żadnych	26,7	45,8	26,4	11,0	36,7	19,8	19,4	13,2	26,4	42,0	15,4	8,2	7,9